

ПРАГМАТИЗМ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ольга Білобровець

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, 10008, Житомир, Україна, bilobrovets@gmail.com, ORCID 0000-0001-6638-3815

Стратегічне партнерство України і Польщі впродовж останніх десятиліть витримало періоди міждержавної напруги та піднесення і має позитивну перспективу подальшої взаємодії. Завдання дослідження полягає у з'ясуванні причин виникнення непорозумінь та протиріч між Україною та Польщею на основі аналізу українсько-польських відносин впродовж ХХ ст., розкриття передумов та шляхів до співпраці двох держав на європейській та світовій арені на сучасному етапі. В статті показано, що в основі більшості польсько-українських конфліктів лежали територіальні претензії на Правобережжя і Східну Галичину, що висувались частиною польських політичних сил націоналістичного спрямування на основі «історичного права» ще наприкінці ХІХ ст. Невизнання ними права українців на власну державність привело до радикалізації українського національно-визвольного руху у міжвоєнний період та збройного протистояння в роки Другої світової війни. Формування нової доктрини українсько-польських відносин відбулось у колах польської еміграції, зокрема тих, хто групувалися навколо празького видання журналу «Культура» на чолі з С. Гедройцем у післявоєнний час. Вона передбачала створення незалежних і демократичних держав – Польщі та України і формування між ними дружніх відносин. Саме ця доктрина була покладена в основу взаємин Польщі і України на початку 90-х рр. ХХ ст. і сприяла перетворенню їх на стратегічних партнерів у європейському та світовому просторі.

Продемонстровано, що за останніх 30 років польсько-українські міждержавні стосунки будувалися на взаємному інтересі у воєнній, економічній, культурно-освітній галузях, сфері безпеки. Інтегрована в європейський простір Польща, сприяла налагодженню співпраці України з європейськими структурами. Для збереження і розвитку взаємовигідних прагматичних відносин між Польщею та Україною необхідно, щоб питання історичного минулого двох народів не ставали предметом державної політики. Найбільш доцільно продовжити започатковану раніше дискусію істориків з розгляду складних питань минулого для розуміння та прийняття історичної правди обома сторонами.

Ключові слова: українсько-польські відносини, стратегічне партнерство, міждержавна політика, історична пам'ять.

PRAGMATISM OF INTERSTATE RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND POLAND AT THE PRESENT STAGE

Olga Bilobrovets

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Professor of Department of History of Ukraine, Ivan Franko Zhytomyr State University, 40 Velyka Berdychivska St., Zhytomyr, Ukraine, 10008, bilobrovets@gmail.com, ORCID 0000-0001-6638-3815

The strategic partnership between Ukraine and Poland over the past decades has withstood periods of interstate tension and prosperity and has a positive prospect of further cooperation. The aim of the study is to find out the causes of misunderstandings and contradictions between Ukraine and Poland based on the analysis of Ukrainian-Polish relations during the twentieth century, to reveal the preconditions and ways to cooperation between the two countries in Europe and the world. The article shows that most of the Polish-Ukrainian conflicts were based on territorial claims to the Right Bank and Eastern Galicia, which were put forward by part of the Polish nationalist political forces on the basis of "historical law" in the late nineteenth

century. Their non-recognition of the right of Ukrainians to their own statehood led to the radicalization of the Ukrainian national liberation movement in the interwar period and the armed confrontation during the Second World War. The formation of a new doctrine of Ukrainian-Polish relations took place in the circles of Polish emigrants, in particular those who grouped around the Prague edition of the magazine "Culture" led by E. Giedroyc in the postwar period. It provided for the creation of independent and democratic states - Poland and Ukraine and the formation of friendly relations between them. This doctrine was the basis of relations between Poland and Ukraine in the early 90's of the twentieth century and contributed to their transformation into strategic partners in Europe and the world.

It has been shown that over the past 30 years, Polish-Ukrainian interstate relations have been built on mutual interest in the military, economic, cultural, educational, and security spheres. Poland, integrated into the European space, contributed to the establishment of Ukraine's cooperation with European structures. In order to preserve and develop mutually beneficial pragmatic relations between Poland and Ukraine, it is necessary that the issues of the historical past of the two peoples do not become the subject of state policy. It is most appropriate to continue the earlier discussion of historians on the complex issues of the past to understand and accept the historical truth by both parties.

Keywords: Ukrainian-Polish relations, strategic partnership, interstate policy, historical memory.

Українсько-польські відносини впродовж всього ХХ ст. були інтенсивно динамічними й напруженими. В їх основі лежали протиріччя, зокрема соціально-етнічного, територіально-національного, світоглядно-державного характеру, які часто набирали трагічного відтінку. Не можна оминати їх стороною, тому що вони до сьогодні стають причиною непорозумінь в українсько-польських відносинах на різних рівнях.

Історіографія питання українсько-польських стосунків у ХХ ст. у добу незалежності є достатньо широкою. Однак, варто виділити серед них наукові праці Л. Зашкільняка (Zashkilniak 2008; Zashkilniak 2018), який охарактеризував відносини між поляками та українцями на різних етапах історичного розвитку в ХХ ст., виділивши головні причини, що викликали суперечки, конфлікти і збройне протистояння між ними. Перебіг українсько-польських міждержавних відносин у 90-х – 2000-х рр. розглянув та проаналізував К. Мелекесцев (Mieliekiestsev 2019). Питанням реалізації політики стратегічного партнерства присвячено статті О. Знахоренка (Znakhorenko 2008), С. Стоєцького (Stoietyskyi 2005). Визначити наміри і політику Польщі та України в найближчій перспективі можливо на основі аналізу подієвої реальності, заяв очільників та високопосадовців обох держав та реалізації визначених сторонами заходів. Метою даної статті є розкриття передумов до співпраці двох держав на європейській та світовій арені на сучасному етапі на основі аналізу українсько-польських відносин впродовж ХХ ст., з'ясування причин виникнення непорозумінь та протиріч між Україною та Польщею.

Важливість українсько-польських стосунків визначив у своїх «Історичних есе» І. Лисяк-Рудницький. Його праця «Польсько-українські стосунки – тягар історії» стала основою для їх детального аналізу українськими істориками в часи незалежності. Сьогодні цій тематиці присвячує свої дослідження значна кількість науковців, насамперед українських. Однак, ніхто з них не заперечує висновків, зроблених Іваном Лисяком-Рудницьким у 80-х рр. ХХ ст. Вони полягають у тому, що «польсько-українські взаємовідносини у великій мірі визначили шляхи історичної долі обох народів. Стосунки обох народів, незважаючи на численні випадки взаємокорисної співпраці і взаємозбагачення, не були побудовані на задовільних і тим більше міцних підвалинах» (Lysiak-Rudnytskyi 1994, 83). Наслідки цих взаємин були катастрофічними, що зумовило втрату національної незалежності. Відповідальність за такі відносини І. Лисяк-Рудницький покладає на поляків.

Розуміючи наукову відповідальність останнього висновку історик аргументує його тим, що польська сторона у взаєминах з українцями завжди була сильнішою. Найбільший вузол протиріч був зав'язаний наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Польсько-українські стосунки в ХІХ ст. в Галичині мали значний вплив на відносини між більшістю поляків і українців, які жили в межах Російської імперії (Lysiak-Rudnytskyi 1994, 84).

Відомим дослідником українсько-польських стосунків у новітню добу є Леонід Зашкільняк. Цій тематиці він присвятив достатньо наукових праць, в яких, зокрема поставив важливе питання: яку мету ми переслідуюмо, вивчаючи ці відносини? Його відповідь полягає в тому, що необхідно з'ясувати і пояснити причини й наслідки конфліктних ситуацій

між українцями і поляками для того, щоб експортувати їх у ближче і дальнє майбутнє (Zashkilniak).

Короткий огляд українсько-польських протиріч ХХ ст. демонструє ланцюг конфліктів від початку Першої до повоєнних років Другої світової війни. На початок Великої війни основні польські політичні табори у своїй діяльності виходили з позицій «історичного права» на українські землі і на відновлення держави у межах «історичної Речі Посполитої». Ці погляди заважали сприймати вже сформований на початку ХХ ст. український національно-визвольний рух і його претензії на власну територію Правобережжя і Східної Галичини.

Надзвичайно суперечливим і складним в українсько-польських відносинах був період після Першої світової війни, коли йшла боротьба за створення самостійних держав. Безкомпромісна польсько-українська війна за Східну Галичину в 1918–1919 рр. поєднувалася з польсько-українським союзом у війні з радянською Україною та Росією на початку 1920-х рр.

Проблеми співіснування українців і поляків в одній державі продовжились у міжвоєнний період. Не бажання і навіть страх надання автономії українцям, політика їх асиміляції породили спротив української сторони й виникнення радикального крила українського національно-визвольного руху – Організації Українських Націоналістів (ОУН) із прагненням радикально вирішити питання національного визволення з-під влади більшовиків та поляків і створення власної держави (Zashkilniak 2008, 7). До сьогодні частиною польського суспільства ці причини не визнаються. Не збулись очікування й українського ліберально-демократичного табору, які сподівались порозуміння з поляками мирним шляхом.

Нова сторінка в українсько-польські стосунки була вписана в роки Другої світової війни й була позначена трагічними подіями. Організація ОУН у пошуках союзника для вирішення питання створення власної держави й визволення від радянської і польської влади почала орієнтуватися на Німеччину. Співпраця членів ОУН з німецькими нацистами й конфлікт між польськими і українськими діячами національних визвольних рухів до сьогодні має у своєму трактуванні розбіжності та різні інтерпретації українськими та польськими істориками. Однак, найбільшої гостроти українсько-польські стосунки набули на Волині в 1943-му, частково 1944 роках, що вилилось у криваві сутички і численні жертви мирного населення. Як зазначає Л. Зашкільняк, українсько-польське збройне протистояння на Волині «зумовлене, насамперед, конфліктом національно-політичних інтересів українського і польського національно-визвольних рухів у боротьбі за державну належність західноукраїнських земель, конфлікту, який розпочався ще на початку ХХ ст.» (Zashkilniak 2018, 112). Ця Волинська трагедія, або ж як її називають у Польщі «Волинська різня» набула нового звучання і політичного характеру з початку 2000-х рр.

У післявоєнний час Радянський Союз руками відродженого МЗС УРСР підписав договір з Польською Народною Республікою про взаємне переселення українців і поляків в межах нових післявоєнних кордонів, а також підтримав операцію «Вісла» з виселення українців із території Закароння, проведену польською комуністичною владою у 1947 р. (Zashkilniak 2008, 13).

Кінець 1980-х років був пов'язаний з демократизацією польського суспільства та діяльністю польського профспілкового руху «Солідарність». У цей час формувалися умови для майбутніх відносин України і Польщі. В основі діяльності дисидентських груп лежали нові доктрини українсько-польського порозуміння, визначені польськими емігрантами, насамперед паризьким журналом «Культура» та його керівником Єжи Гедройцем. Він мав надію на утворення в майбутньому незалежної, демократичної, дружньої Польщі і України і вбачав свій обов'язок у створенні для цього умов (Yakovlieva 2013, 287).

Новий етап українсько-польських взаємовідносин наступив у добу незалежності України, коли демократична Польща визнала її без територіальних претензій. Взаємини України і Польщі значною мірою залежали від політики парламентсько-урядових коаліцій, що змінювалися (Stoietzkyi 2005, 148). Протягом останніх тридцяти років двом державам, незважаючи на низку складних моментів, вдалося вибудувати політико-державні стосунки на основі спільних інтересів. Стратегічне партнерство зумовили геополітичні, економічні, соціально-демографічні, історичні чинники (Znakhorenko 2008, 193).

Перше, що об'єднало дві країни, дало поштовх на взаємодію – це європейський напрям розвитку. Від перших контактів після прийняття Декларації про незалежність України в 1990 р. до сьогодні, він продовжується. Цю добу можна поділити на періоди, пов'язані як з внутрішньополітичним життям країн, так і зовнішньою ситуацією у світі.

Перший період був пов'язаний з діяльністю Леха Валенси та Леоніда Кравчука, в який було підписано низку міждержавних угод, створено інституції, що сприяли діалогу між державами. Ці організації мали досліджувати концепції Гедройца надалі та втілювати їх у життя задля успіхів діалогу Польщі з її східними сусідами. Серед таких Південно-Східний науковий інститут у Перемишлі, Інститут Центрально-Східної Європи у Любліні, Центр Східноєвропейських студій Варшавського університету. В цей час об'єднувальним напрямком розвитку обох країн став європейський, хоч він не мав загальної підтримки українських політиків на відміну від польського політикуму, який був одностайний у європейському виборі держави (Mieliekiestsev 2019, 74).

Найбільша кількість угод політичного, економічного та гуманітарного характеру з'явилися в наступний період розвитку, коли до влади в обох країнах прийшли ліберальні сили і президентами стали: Леонід Кучма та Александр Квасневський. Дуже важливо, що у цей час сталося історичне примирення, яке залишило «історію історикам». Працювала спільна українсько-польська комісія істориків, прозвучала і діяла формула «Пробачаємо і просимо пробачення» (Shchodo 2019, 6).

З приходом до влади націоналістичних сил в обох країнах конфронтація на ідеологічному рівні посилилась і розпочався відхід від ідеї спільного пробачення «грівів наших пращурів». Політичний резонанс і напруга вносилися з обох боків: в Україні члени націоналістичних організацій проголошувалися героями, а в Польщі в 2009 р. польським Сеймом прийнята резолюція «Постанови Сейму Республіки Польща у справі трагічної долі поляків на східних кресах, що звинувачувала ОУН і УПА «у масових вбивствах, що мають характер етнічних чисток і ознаки геноциду» (Kozytyski 2013).

З 2010 року в обох державах взято курс на посилення президентської влади. Міждержавні відносини будувалися на стратегічному партнерстві та економічній співпраці, «незручні питання» ігнорувалися і в дусі історичного примирення. Наприкінці 2013–2014 рр. в Україні відбулися кардинальні політичні зміни, що створили нову ситуацію для українсько-польських відносин. Європейський напрямок розвитку України і стратегічне партнерство між двома державами залишалися. У квітні 2015 року наприкінці своєї каденції відбувся візит Президента республіки Польща Б. Комаровського в Україну, де було заявлено про сприйняття Польщею України як важливого стратегічного партнера і сусіда, і що діалог між двома державами не зіпсує ворожнеча і непорозуміння через історію, назвавши «правильний шлях – у взаємному прощенні і примиренні» (Komorovsky 2015).

Новообраний польський президент А. Дуда у 2015 р. заявив, що Польща має «сповідувати доктрини Ю. Пілсудського та Є. Гедройця». По-перше, це означало відроджувати проєкт Міжмор'я, Інтермаріуму – Польща на чолі держав Східної Європи. По-друге, поважати збереження суверенітету східних сусідів, відповідно до «Доктрини Гедройця». Проте, така позиція А. Дуди все ж не допомогла уникнути напруження в українсько-польських відносинах. Не дивлячись на розуміння небезпечності для Європи російської загрози, підтримка України стала електорально непопулярною позицією у Польщі (Mieliekiestsev 2019).

Останні роки позначилися міждержавною напругою, основою якої знову стала історія. Відкладена постанова польського сейму про визнання польсько-українського збройного конфлікту на Волині – геноцидом польського народу набула чинності в 2016 р. і спричинила нову хвилю охолодження у відносинах. У квітні 2017 року Український інститут національної пам'яті призупинив видачу дозволів для ІНП Польщі на встановлення, легалізацію пам'ятників та проведення пошуків останків в Україні, поки в Польщі не відновлять зруйновані там за останній час українські об'єкти. Сталося це після того, як було знесено пам'ятник ветеранам УПА в Грушовичах (Підкарпатське воєводство). Загалом за останні роки в Польщі було зруйновано або спалювано десятки українських поховань і пам'ятників (Shchodo 2019, 6).

Вибори президента України в 2019 р. створили нову ситуацію в українсько-польських відносинах. І сподівання з обох сторін на покращення відносин в багатьох сферах,

зокрема і гуманітарній. Початок виходу з кризи поклали поступки Президента України В. Зеленського, який скасував мораторій на пошуково-ексгумаційні роботи, на чому наполягала Варшава (Bратишук, 2020).

У передвиборчій кампанії президента Польщі 2019 року до кандидатів у президенти представниками ЗМІ були поставлені гострі запитання щодо українсько-польських відносин. Усі кандидати висловлювались у дусі доктрини Гейдроця, виступали за співпрацю з Україною і вказували на справедливе вирішення історичних питань. А. Дуда відмовився давати відповіді на запит. Проте під час його виборчої кампанії теми, що є потенційно небезпечними для відносин двох країн, на останніх виборах були ним фактично проігноровані (Zhelikhovskiy 2020).

Після обрання Президентом Польщі А. Дуда у зверненні до громадян наголошував на питаннях безпеки, включаючи військову та енергетичну. В цьому контексті він загадав про Україну. «Мир через міжнародне право – важливе завдання для майбутнього, яке ніколи не завершиться. Це важливе завдання, яке полягає у відновленні повного суверенітету та територіальної цілісності також для нашого сусіда – України», пояснив він. Неодноразово підкреслювалось, що посилення консервативного курсу в внутрішній політиці Польщі не буде торкатися її української діаспори та працівників. Усе це дає підстави сподіватися на поступ у відносинах (Zhelikhovskiy 2020).

Спробою більш тісної співпраці між Україною, Польщею і Литвою стала зустріч керівників їх закордонних відомств 28 липня 2020 року. На ній було започатковано новий формат взаємодії – «Люблінський трикутник». Це формат, який має стати важливим елементом розвитку і зміцнення Центральної Європи, але також зміцнення України як повноправного члена європейської і євроатлантичної сім'ї народів. Країни вже взаємодіють у рамках військової бригади Литполукрбриг, проте була визнана необхідність розширення співпраці, що не обмежиться лише питаннями безпеки. Мова йтиме також про економіку, торгівлю, інвестиції, туризм, інфраструктуру. Метою є прагнення тісніше об'єднати країни, зробити Центральну Європу ще сильнішою (Rygh 2020).

Напередодні візиту в Україну новообраного Президента Польщі А. Дуди екс-президент Польщі А. Квасневський висловив сподівання на жест примирення з боку Польщі. Він вважає, що українсько-польське примирення могло б стати ключовим у його президентстві і дозволило б йому увійти в історію, хоч би це й привело до конфлікту з його ж партією (Panchenko 2020).

Офіційний візит президента Польщі Анджея Дуди в Україну відбувся 11 жовтня 2020 р. Наступного дня у Києві Анджеєм Дуда зустрівся із Володимиром Зеленським, із яким підписав важливі економічні угоди між Україною та Польщею. Під час особистої розмови А. Дуди із В. Зеленським питання щодо історичної пам'яті не порушувались. Однак, було заявлено: «Питання історичної пам'яті відтепер не будуть домінувати на порядку денному лідерів! Ними будуть займатись фахівці» (Voroshyllov 2020).

Звичайно, сьогодні є ризики для врівноважених, перспективних і взаємовигідних відносин між Україною і Польщею, оскільки при владі у Польщі залишається партія «Право і справедливість», яка впроваджує у життя консервативний курс, є політики вищого рангу, які висловлюють антиукраїнські заяви (міністр освіти Пшемислав Чарнек) (Zhelikhovskiy 2020). Однак, логіка взаємовигідного, європейського, демократичного напрямку розвитку між двома державами диктується також і спільною небезпекою, що йде від Росії. Военна співпраця України і Польщі з НАТО, участь у миротворчій діяльності, спільні військові навчання є складовою воєнної безпеки України. Важливою є також зацікавленість двох сторін в економічній співпраці. Поруч з реалізацією низки бізнес-програм регіонального й державного значення Польща зацікавлена в українських трудових мігрантах.

У політичних прогнозах на майбутнє двосторонніх українсько-польських відносин можна відштовхуватися від заяв та зустрічей вищих посадових осіб та очільників держав. Останній візит президента Польщі А. Дуди в Україну в жовтні 2020 р., спільні заяви та окреслені ними напрямки співпраці в економічній, безпековій галузях дають підстави для оптимізму. Обговорення, чи тим більше, визначення напрямків для вирішення історичних питань не відбулося. Їх відкладення дає час і простір для позитивних результатів в інших сферах. Однак, варто пам'ятати, що різне бачення минулого і використання його політиками є небезпечним для співпраці двох держав. Можна сподіватися, що історична правда,

політична доцільність та спільні інтереси України й Польщі в європейському і світовому вимірі можуть бути збалансованими.

Таким чином, аналіз міждержавних українсько-польських стосунків останніх десятиліть демонструє стійку тенденцію до реалізації політики стратегічного партнерства в європейському і світовому просторі, що базується на забезпеченні спільних інтересів. Однак, періоди напруги, що виникають між державами на цьому шляху, викликані зокрема, різним трактуванням історичного минулого двох народів. Протириччя в поясненні та баченні трагічних сторінок історії використовується політиками з метою підвищення партійної популярності та приводить до ускладнень міждержавних взаємин. Однак, сьогодні є аргументовані сподівання на те, що прагматизм в українсько-польських стосунках буде спиратися на взаємний інтерес в економічній, війсьній, культурній сферах, стратегічне партнерство в зовнішній політиці, що буде переважаючим. Найбільш доцільним для обговорення складних історичних питань, як показав попередній досвід, є науковий діалог між істориками на основі аргументованого пояснення подій, на розумінні та прийнятті історичної правди.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

Bratiuk Yu. 2020. Ukraina postavyla Polshchi umovu dlia vydachi nastupnykh dozvoliv na ekshumatsii. [Ukraine has set a condition for Poland to issue subsequent exhumation permits]. URL: <https://zaxid.net/news/>. (Date of the application: 18.12.2020). (In Ukrainian).

Братюк, Ю. 2020. Україна поставила Польщі умову для видачі наступних дозволів на ексгумації. URL: <https://zaxid.net/news/>. (Дата звернення: 18.12.2020)

Kozytskyi A. 2013. Volyn: nevdala sprobа "ostatochnoho rozv'язannia" naukovoї problemy [Volyn: an unsuccessful attempt to "finally solve" a scientific problem]. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/06/6/12554>. (Date of the application: 18.12.2020). (In Ukrainian).

Козицький, А. 2013. Волинь: невдала спроба «остаточного розв'язання» наукової проблеми. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/06/6/125541>. (Дата звернення: 18.12.2020).

Komorovskyi B. 2015. Za nashu i vashu svobodu! Khai zhyve vilna, demokratychna i yevropeiska Ukraina [For our and your freedom! Long live a free, democratic and European Ukraine]. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/04/9>. (Date of the application: 18.12.2020). (In Ukrainian).

Коморовський, Б. 2015. За нашу і вашу свободу! Хай живе вільна, демократична і європейська Україна. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/04/9>. (Дата звернення: 18.12.2020)

Lysiak-Rudnytskyi I. 1994. Polsko-ukrainski stosunki: tiahар istorii [Polish-Ukrainian relations: the burden of history]. *Istorychni ese*. Kyiv. T. 1. S. 83–111.

Лисяк-Рудницький, І. 1994. Польсько-українські стосунки: тягар історії. *Історичні есе*. Київ. Т. 1. С. 83–111.

Mieliekiestsev K. I. 2019. Ukraina ta Respublika Polshcha: vid bilateralnykh vidnosyn do yevroatlantychnoi intehtratsii (istorychnyi aspekt) [Ukraine and the Republic of Poland: from bilateral relations to Euro-Atlantic integration (historical aspect)]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Mieliekiestsev_Kyrylo/Ukraina_ta_Respublika_Polsc. (Date of the application: 18.12.2020). (In Ukrainian).

Мелекесцев, К. І. 2019. Україна та Республіка Польща: від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції (історичний аспект). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Mieliekiestsev_Kyrylo/Ukraina_ta_Respublika_Polsc. (Дата звернення: 18.12.2020).

Panchenko Yu. 2020. Aleksandr Kvasnevskyi: Andzhei Duda maie shans na proryv u prymyrenni z Ukrainoiu [Alexander Kwasniewski: Andrzej Duda has a chance for a breakthrough in reconciliation with Ukraine]. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2020/10/8/7115122>. (Date of the application: 19.11.2020). (In Ukrainian).

Панченко, Ю. 2020. Александр Квасневський: Анджей Дуда має шанс на прорив у примиренні з Україною. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview>. (Дата звернення: 19.11.2020).

Pyrih V. 2020. Ukraina, Polshcha i Lytva stvoryly novyi format mizhderzhavnoi vzaємодii [Ukraine, Poland and Lithuania have created a new format of interstate cooperation]. URL: <https://zaxid.net/news/>. (Date of the application: 19.11.2020). (In Ukrainian).

Піріг, В. 2020. Україна, Польща і Литва створили новий формат міждержавної взаємодії. URL: <https://zaxid.net/news/>. (Дата звернення: 19.11.2020)

Stoietyski S. 2005. Kontseptsiia stratehichnoho partnerstva v politytsi Respubliki Polshcha shhodo Ukrainy [The concept of strategic partnership in the policy of the Republic of Poland towards Ukraine]. *Politychnyi menedzhment*. № 3. S. 147–158. (In Ukrainian).

Стоєцький, С. 2005. Концепція стратегічного партнерства в політиці Республіки Польща щодо України. *Політичний менеджмент*. № 3. С. 147–158.

Shchodo ukrainsko-polskykh vidnosyn [Regarding Ukrainian-Polish relations]. 2019. *Analitichna zapyska. Seriia "Hromadianske suspilstvo"*. № 2. 8 s. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-09/analit-smenkovsky-yavoska-kaplan-civil>. (Date of the application: 19.11.2020). (In Ukrainian).

Щодо українсько-польських відносин. 2019. *Аналітична записка. Серія «Громадянське суспільство»*. № 2. 8 с. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019>. (Дата звернення: 19.11.2020).

Yakovlieva I. V. 2013. Heneza formuvannya kontseptualnykh zasad skhidnoho napriamku zovnishnoi polityky Respubliky Polshcha [The genesis of the formation of the conceptual foundations of the eastern direction of the foreign policy of the Republic of Poland]. *Aktualni problemy polityky*. Vyp. 48. S. 284–289. (In Ukrainian).

Яковлева, І. В. 2013. Генеза формування концептуальних засад східного напрямку зовнішньої політики Республіки Польща. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 48. С. 284–289.

Voroshyliv O. 2020. Vizyt Prezydenta Polshchi A. Dudy v Ukrainu 11–13 zhovtnia 2020 r. [Visit of the President of Poland A. Duda to Ukraine on October 11–13, 2020]. *Ukraina: podii, fakty, komentari*. 2020. № 13. S. 4–12. (In Ukrainian).

Ворошилов, О. 2020. Візит Президента Польщі А. Дуди в Україну 11–13 жовтня 2020 р. *Україна: події, факти, коментарі*. 2020. № 13. С. 4–12.

Zhelikhovskiy S. 2020. Panchenko Yu. Boikot dlia Dudy: yak zminytsia Polshcha pislia vyboriv i shcho tse oznachaie dlia Ukrainy [Boycott for Duda: how Poland will change after the election and what it means for Ukraine]. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/08/7/7112941>. (Date of the application: 19.11.2020). (In Ukrainian).

Желіховський, С., 2020. Панченко Ю. Бойкот для Дуди: як зміниться Польща після виборів і що це означає для України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/08/7/7112941>. (Дата звернення: 19.11.2020).

Zashkilniak L. 2008. Ukraina i Polshcha v XX stolitti: vid konfliktiv do porozuminnia [Ukraine and Poland in the twentieth century: from conflicts to understanding]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. Vyp. 17. S. 3–18. (In Ukrainian).

Зашкільняк, Л. 2008. Україна і Польща в ХХ столітті: від конфліктів до порозуміння. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип. 17. С. 3–18.

Zashkilniak L. 2018. Polskiy vektor u politytsi ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu v roky Druhoi svitovoi viiny [The Polish vector in the policy of the Ukrainian national liberation movement during the Second World War]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Seriia "Istorychni nauky". № 27. S. 104–112. (In Ukrainian).

Зашкільняк, Л. 2018. Польський вектор у політиці українського національно-визвольного руху в роки Другої світової війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». № 27. С. 104–112.

Zashkilniak L. Ohliad problem spilnoi (vazhkoï) istorii ukrainsiv i poliakiiv KhKh stolittia [Review of the problems of the common (difficult) history of Ukrainians and Poles of the twentieth century]. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/oglyad-problem-spilnoi-vazhkoï-istorii-ukrainsiv-i-polyakiiv-khkh-stolittia>. (Date of the application: 19.11.2020). (In Ukrainian).

Зашкільняк, Л. Огляд проблем спільної (важкої) історії українців і поляків ХХ століття. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/oglyad-problem-spilnoi-vazhkoï-istorii-ukrainsiv-i-polyakiiv-khkh-stolittia>. (Дата звернення: 19.11.2020).

Znakhorenko O. M. 2008. Stratehichne partnerstvo v ukrainsko-polskykh vidnosynakh [Strategic partnership in Ukrainian-Polish relations]. *Istorychnyi arkhiv*. Vyp. 2. S. 90–98. (In Ukrainian).

Знахоренко, О. М. 2008. Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах. *Історичний архів*. Вип. 2. С. 90–98.

Дата подання статті до редакції – 12 січня 2021 р.